

SUOMEN
PIKKUNISÄKKÄÄT

HIIRET, MYYRÄT, PÄÄSTÄISET JA SOPULIT

Paavo Hellstedt
Juha Laaksonen

TAMMI

1. painos

© Paavo Hellstedt, Juha Laaksonen ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Graafinen suunnittelu ja taitto: Taina Leino / Vitale Ay

ISBN 978-952-04-6400-4

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:
tuotevastuu@tammi.fi

Paavo Hellstedt - Juha Laaksonen

SUOMEN
PIKKUNISÄKKÄÄT

HIIRET, MYYRÄT, PÄÄSTÄISET JA SOPULIT

TAMMI
Helsinki

Alkusanat 8

1 IHMINEN JA PIKKUNISÄKKÄÄT 11

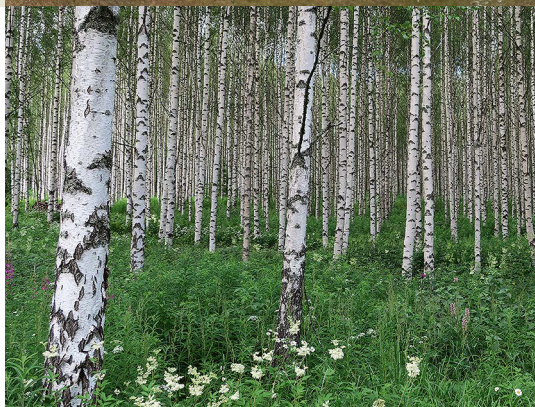
- Lajintunnistuksen tärkeys 11
- Nisäkkäiden nimet 13
- Monenlaista nimitystä 15
- Hiiret ja myyrät ihmisten ja paikkojen nimissä 16
- Pikkunisäkkäät kulttuurissa 18
- Ristiriitainen suhde 23
- Uskomuksia 24
- Pikkunisäkkäät ruokana ja turkiksina 27
- Rotat ja hiiret lemmikkeinä 28
- Koe-eläimet 30

2 PIKKUNISÄKKÄIDEN SUOMI - JÄÄKAUDESTA NYKYPÄIVÄÄN 35

- Jääkauden jälkeen 35
- Leviämisen monet reitit 37
- Tunturisopulin ja lapinmyyrän erikoiset leviämistiet 38
- Eriilaisten ympäristöjen Suomi 40
- Metsät 40
- Avoimet luonnonympäristöt 43
- Subarktinen alue 44
- Ihmisen muokkaamat ympäristöt 48

3 PIKKUNISÄKKÄIDEN ELINKAARI 55

- Pikkunisäkkäiden koko 55
- Lisääntyminen ja lisääntymiskäyttäytyminen 60
- Yhteisöllisyys 62
- Valtaosa lisääntyy kesällä 62
- Kuinka paljon poikasia ja minkä ikäisenä? 63
- Erilaisia talvehtimistapoja 66
- Talvista yhteiseloa myyrillä, hiirillä ja rotilla 67
- Eliniän pituus 68

4 PIKKUNISÄKKÄIDEN KESKINÄISET VUOROVAIKUTUKSET JA MERKITYS EKOSYSTEEMISSÄ 71

- Yhteisöekologiaa 71
- Pikkunisäkkäät – ekosysteemin moottorit 73
- Ekologia ja tutkimus 75
- Populaatiotutkimuksen historia 77
- Kannanvaihtelut 79
- Pohjalta huipulle 79
- Miksi myyrien määrät vaihtelevat
Pohjois-Fennoskandiassa vuosien välillä? 80
- Sopuli on peto, jonka saaliina ovat sammaleet! 83
- Pikkunisäkäsantoihin vaikuttavia tekijöitä 85
- Mihin syklit ovat hävinneet? 86
- Nisäkkäiden yhteisöt 88**
- Pikkunisäkkäät ja pedot 88
- Lajien välinen kilpailu 92
- Yhteisöt 92
- Metsämyyrän ja peltomyyrän väliset suhteet 92
- Kahden peltomyyräsuvun lajin välinen kilpailu 95
- Harmaakuvemyyrän, punamyyrän ja
metsämyyrän kilpailu 96
- Yksinkertainen peto-saalisyhteisö ja
sykliset populaatiot arktisella alueella 98

5 AISTIT, ANATOMIA JA ÄLYKKYYS 101

- Evoluution vankeja 101
- Aistit 102
- Näkö 103
- Kuulo ja äänet 105
- Tuoksut ja hajut 107
- Maku 109
- Tunto 110
- Pikkunisäkkäiden anatomia 111**
- Tukiranka ja lihakset 111
- Monenlaisia hampaita 116
- Karvanvaihto 118
- Hermosto 120
- Älykkyyks 121**
- Empaattiset rotat 122
- Ravinto ja aineenvaihdunta 124**
- Ruoansulatus 126
- Lisääntymisaikaiset muutokset 128

6 JYRSIJÄT 131

Jatkuva kehitys 131

Jyrsijät ovat suhteellisen nuori lahko 133

Suomen lajisto 138

Jyrsijät vaikuttavat ympäristöönsä 139

Poikasten nopea kehittyminen 139

Jyrsijöiden jälkiä ja papanoita 140

Syönnösjäljet 141

Metsämyyrä – Suomen tunnetuin myyrä 145

Punamyyrä – Lapin oravahiiri 150

Pohjoisten mustikkamaiden harmaakuvemyyrä 154

Peltomyyrä – eliöyhteisön pyörittäjä 158

Kenttämyyrä ja idänkenttämyyrä –
sosiaaliset lajit 166

Lapinmyyrä – Pohjolan jötkäle 173

Varastoja virittelevä vesimyyrä –
puutarhaviljelijän kauhu 178

Paksusammalkuusikoiden
mystinen metsäsopuli 184

Tunturisopuli – myyttinen vaeltaja 188

Turkisiristaksi tuotu piisami 196

Vaivaishiiri – korsistojen kevyt kiituri 202

Kotihiiri – harvinaistuva
ruokavarastojen vieras 208

Metsähiiri – pitkähäntäinen,
nappisilmäinen pomppija 214

Peltohiiri – mustaviiruinen idän ihme 222

Rotta – neropatti jyrsijäksi 224

Mustarotta – satamakaupunkien
kutsumaton vieras 232

Koivuhiiri vaipuu talveksi horrokseen 234

Hävinneeksi epäilty tammihiiri 238

7 HYÖNTEISSYÖJÄT 241

Hyönteissyöjät ovat pienikokoisia 241

Päästäisiä kuusi lajia 242

Samanlaisia mutta kuitenkin erilaisia 244

Kiihkeä syke 245

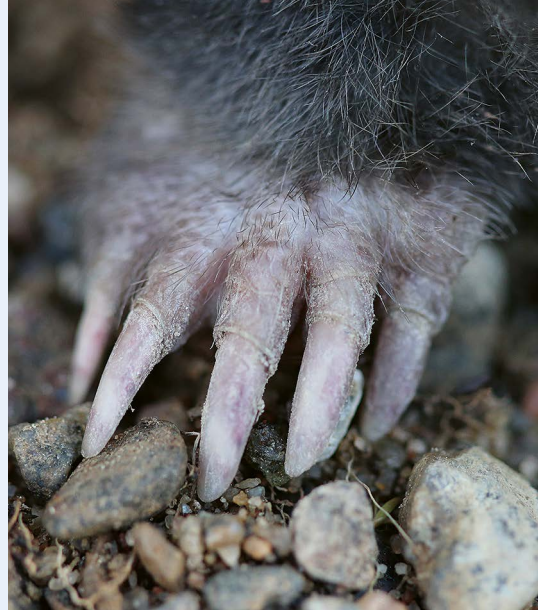
Koko vaihtelee myös maantieteellisesti 246

Nimiä ja nimityksiä 247

Hyönteissyöjien erikoisuuksia 247
Eimerin elin 247
Päästäiset kutistuvat talvella 247
Erilaisia tuoksuja 248
Erilaisia ääniä 248
Hyönteissyöjien erikoiset hampaat ja kallot 250
Hyönteissyöjien jäljet ja muut maastotuntomerkit 250

Metsäpäästäinen – Suomen yleisin päästäislaji 257
Mustapäästäinen – lierojen syöjä 260
Idänpäästäisen tuntee tuoksusta 262
Vaivaspäästäinen – lähes sokea, nopea lisääntyjä 264
Kääpiöpäästäinen – lähes tuntematon mysteeriselviytyjä 268
Vesipäästäinen – Suomen ainoa myrkyllinen nisäkäs 272
Konttiainen – lapiokourainen maanmuokkaaja 277

8 PIKKUNISÄKKÄIDEN KANTAMAT JA LEVITTÄMÄT TAUDIT JA LOISET 285

Pikkunisäkkäissä elää lukuisia loislajeja 285
Sairaudet ja loiset 289
Makroloiset 290
Sisäloiset 290
Ulkoloiset 293
Mikroloiset 295
Myyräkuume ja muut hantavirukset 295
Jänisrutto (tularemia) 298
Borreliosisi 299
Alkueläimet 299

9 TULEVAISUUS 303

Ekologinen tasapaino 303
Ilmastonmuutos 304
Lumen ja jään vaikutus 307
Raskasmetallit ja ympäristömyrkyt 309
Millaista on 50 vuoden päästä? 311
Tarkkaile pikkunisäkkäitä – tee pieniä tutkimuksia 312

LOPUKSI 316

Kiitokset 317
Hakemisto 318
Kuvälähteet 320

Alkusanat

Tiesitkö, että vesipäästäiset ovat myrkyllisiä, lapinmyyrät osaavat laulaa, rotat ovat empaattisia ja metsähiirillä on huikea pomppu? Tai sen, että kontiaiset osaavat uida, vaivaishiiret pystyvät tepastelemaan ohuilla heinien korsilla ja metsämyyrät kiipeilevät korkeallakin puissa? Osa päästäisistä on niin pieniä, ettei niiden pitäisi pystyä edes selviytymään Suomen kylmästä talvesta, mutta kun on lähes taianomaisia keinoja käytössä, sekin onnistuu. Päästäiset nimittäin pienenevät talveksi. Selkäranka lyhenee, ja jopa kallokin kutistuu. Pikkunisäkkäät osaavat yllättää erikoisilla kyvyillään.

Pikkunisäkkäiden joukossa on hyvinkin erilaisia veijareita: siima- ja töpöhäntiä, hörökorvia ja pienikorvaisia, lapiokouraisia ja sirovarpaisia, sutjakoita ja pulskeita, nappisilmäisiä ja lähes sokeita. Kaikilla lajeilla on ominaisuuksia, taitoja ja elintapoja, joita voi vain ihmetellä.

Pikkunisäkkäät muodostavat valtaosan suomalaisesta nisäkäslajistosta. Niiden merkitys on oleellinen luonnon monimuotoisuuden ja tasapainon ylläpitäjänä. Ne vaikuttavat käytännössä kaikkeen: kasvilajistoon, selkärangattomien eliöiden ja petoeläinten määrään, maaperän laatuun ja siten myös meidän ihmisten elämään. Ympäristöt ja olosuhteet muuttuvat, ja pikkunisäkkäiden on selviytyttävä mukana näissä muutoksissa.

Suomea voidaan pitää pikkunisäkästutkimuksen kärkimaana maailmassa. Suomessa on toiminut useita huippuluokan tutkimusryhmiä, jotka ovat tarkastelleet myyrälajien ekologiaa ja dynamiikkaa. Meillä on tehty ansiokasta tutkimusta myös päästäisillä ja hiirillä. Silti monien lajien käyttäytymisessä ja ekologiassa on vielä paljon selvitettävää.

Sinänsä pikkunisäkkäät on terminä hiukan erikoinen. Kaikki pienikokoiset nisäkkäät eivät ole sukulaisia keskenään, päinvastoin, osa niistä on taksonomisesti hyvinkin kaukana toisistaan. Pienikokoisia lajeja vain kutsutaan pikkunisäkkäiksi.

Käsitlemme tässä teoksessa pienikokoisia maalla eläviä hyönteissyöjiä ja jyrksijöitä, emme lepakoita, oravia, kärppiä ja lumikoita. Otimme mukaan kuusi päästäislajia, kontiaisen, kuusi hiiriin ja rottiin kuuluvaa lajia, koivuhiiren, tammihiiren sekä 11 myyrälajia. Niihin kuuluvat metsä- ja tunturisopuli sekä piisami. Kirjassa esitellyistä lajeista kaksi on todettu hävinneiksi Suomessa: tammihiiri ja mustarotta.

Vaikka jyrksijät tekevät viljelyksillä ja metsissä tihutöitä ja voivat levittää ihmisiin erilaisia sairauksia, niistä on ollut myös hyötyä. Ilman pikkunisäkkäitä ihminen tuskin olisi kehittynyt nykyisen kaltaiseksi. Esimerkiksi immuunipuolustusjärjestelmämme on kiitoksen velkaa monille pikkunisäkkäille.

Toivomme, että tämän kirjan luettuasi sinäkin kiinnostut myyristä, sopuleista, hiiristä ja päästäisistä. Ovathan ne hämmästyttävän kauniita, mielenkiintoisia ja ihastuttavia nisäkkäitä. Ja vieläpä vaikutusvaltaisia: syyskuussa 2024 Málagaan matkalla ollut lentokone joutui laskeutumaan Kööpenhaminaan, kun matkustajan aterialaatikosta hyppäsi esiin hiiri. Yksi ainoa pieni hiiri pysäytti lentokoneen! On siis turha väittää, etteivätkö pikkunisäkkäät vaikuta merkittävästi maailman asioihin.

Helsingin Lauttasaassa helmikuussa 2025 talvisia metsähiiriä ihastellen

Juha Laaksonen ja Paavo Hellstedt

Ihminen ja pikkunisäkkäät

Mietimme harvoin sitä, kuinka suuri vaikutus nisäkkäillä on ollut ja on vieläkin ihmisten elämässä ja toimeentulossa. Monille tulevat nisäkkäistä mieleen ensimmäiseksi suuret ja näyttävät lajit, kuten karhu, susi tai hirvi. Pienemmistä lajeista mieleen saattaa juolahtaa orava ja sen nahka, entisajan raha siis. Ja tietenkin hurjilla tarinoilla höystetty rotta putkahtaa nopeasti keskusteluissa esiin, kuten muutkin pienet jyrsijät, jotka lähinnä mielletään haittaeläimiksi.

Eliöyhteisön toimivuuden kannalta tärkein nisäkäsrühmämme ovat pikkunisäkkäät. Ilman niitä ei ravintoverkko toimisi eivätkä monet nisäkkäät ja linnut pärjäisi. Pikkunisäkkäillä on suuri vaikutus myös kasvillisuuteen ja maaperään. Pikkunisäkkäät ovat siis merkittävä tekijä ekosysteemin kannalta. Ne ovat olleet merkittäviä jo silloinkin, kun ihmiset saapuivat aikoinaan Suomen kamaralle ja yrittivät selvittää haastavissa olosuhteissa.

Pikkunisäkkäistä on toki ollut myös harmia ihmisille. Ne ovat verottaneet ravintovarastoja, rikkoneet rakenteita ja olleet mukana levittämässä tauteja ihmisten keskuuteen. Kuitenkin ilman pikkunisäkkäitä ja niillä tehtyjä tutkimuksia ei olisi nykyaikaista lääketiedettä eikä tietoisuutta eliöyhteisöiden biologisista prosesseista ja ekosysteemin toimivuudesta.

LAJINTUNNISTUKSEN TÄRKEYS

Onko sillä nyt niin väliä, mikä pikkunisäkäslaji on kulloinkin kyseessä, kun ne kuitenkin olisi hyvä hävittää nurkista, pihoilta ja metsistä? Näin ajattelee valitettavan moni. Jotkut lajit ovat rauhoitettuja, kun taas toisia saa lain mukaan pyydystää suhteellisen vapaasti. Suomessa rauhoitettuja lajeja ovat kaikki hyönteissyöjät ja jyrsijät lukuun ottamatta rottaa, metsä- ja kotihiirtä sekä pelto-, metsä-, kenttä-, lapin- ja vesimyyrä. Koivuhiiri on mukana EU-luontodirektiivin IV liitteessä erityistä suojelua tarvitsevien lajien luettelossa. Erikoista rauhoituksessa on, että idänkenttämyyrä on Suomessa selvästi yleisempi kuin kenttämyyrä, mutta vain idänkenttämyyrä on rauhoitettu. Lisäksi idänkenttämyyrän rauhoituksessa ongelmana on, ettei sitä pysty silmämääräisesti erottamaan kenttämyyrästä ja monille on hankalaa erottaa sitä peltomyyrästäkin. Toiset lajit ovat

melkoisia ruokavarastojen tai viljelysten tuholaisia, mutta ne voivat samalla olla tärkeitä elämän ylläpitäjiä. Ne ovat siis merkittäviä joillekin toisille lajeille ja koko ekosysteemin kannalta.

Pihapiiristään huolehtiva nurmikon ihailija on harmissaan, kun kontiainen vyöryttelee pihanurmelle multakasojaan. Vaikka asia kismittäisi, on hyvä muistaa, että kontiaisen vaikutus maaperän elinvoimaisuuteen on kiistaton. Pelto- ja metsämyyrät tekevät tuhoja viljelyksillä ja metsissä, mutta ne ovat myös keskeinen tekijä energian ja aineen kierrätyksessä ekosysteemissä ja erittäin tärkeitä petoeläinten riittävän ravinnonsaannin takaajina. Päästäisistä ei tiedetä aiheutuvan juurikaan ongelmia kenellekään, ja itse asiassa niiden ekologinen rooli on usein paljon suurempi kuin kuvitellaan.

Suomen päästäislajien määrittäminen maastossa on jopa ammattilaiselle vaikeaa. Päästäiset pystyvät kuitenkin erottamaan toisistaan koon, tuoksun, hännän ja hampaiden perusteella. Metsäpäästäinen on maamme yleisin päästäinen.

Tieteen tekemisessä lajinmäärityksellä on suuri merkitys. Jokainen laji on geneettisesti, fysiologisesti ja käyttäytymiseltään ainutlaatuinen. Tutkimustulosten oikeellisuuden vuoksi on tärkeää, että tutkijat pystyvät olemaan varmoja, mitä lajeja on tutkittu. Näistä on vuosien saatossa ollut muutamia huonoja esimerkkejä. Opiskelijoita on lähetetty tekemään maastotutkimusta jonkin lajin tai lajien parissa, ja maastotöiden jälkeen tutkimusryhmän johtaja on huomannut, etteivät maastossa määrityksiä tehneet henkilöt ole tunnistaneeet kunnolla lajeja eikä tutkimustuloksia siten ole voitu käyttää.

Eri myyrälajit voivat olla hyvinkin samannäköisiä. Vaikka lajeilla on selkeästi eroavia piirteitä, niitä ei aina luonnossa näe selvästi. Etualan kaksi oikeanpuoleista ovat metsämyyriä ja vasemmalla kurkistelee puna-myyrä. Taustalla olevan karvakorvan lajia on vaikea sanoa.

NISÄKKÄIDEN NIMET

Kaikille maailman nisäkäslajeille on haluttu antaa suomenkielinen nimi, ja sitä varten perustettiin aikoinaan nisäkäs-nimityöryhmä. Kaikkien nisäkäslajien nimeäminen on varmasti ollut tuskaista, ja vastustustakin on kohdattu. Uudet nimet eivät niin vain kelpaa suurelle yleisölle eivätkä myöskään nisäkäharrastajille, koska kaikista nimistä ei käy ilmi, mihin ryhmään nimen kantaja oikein kuuluu. Ja kun vanhaa, pitkään käytettyä nimeä lähdetään muuttamaan, se synnyttää helposti kitkerää palautetta.

Kotoisista pikkunisäkkäistä uuden nimen on saanut kontiainen, entinen maamyyrä. Nimi piti vaihtaa, koska maamyyrä ei ole myyrä. Muutos ei ole vielä saanut varauksetonta hyväksyntää, ja monet kutsuvat sitkeästi lajia vieläkin maamyyräksi. Ehkä kontiainen ei nimenä avaudu niin helposti. Muita esimerkkejä hankalasti mielletyistä muutoksista ovat valkohäntäkauris, eli entinen valkohäntäpeura, ja täpläkauris, vanhalta nimeltään kuusipeura. Tuskinpa isokauriskaan tarttuu kaikkien puheeseen, monet käyttävät lajinimenä edelleen saksanhirveä.

Ei kannata kadehtia nimistötoimikuntaa. Nimien keksiminen ei ole helppoa, ja vaikka ideat loppuvat, jotain on todella keksittävä. Aika eksoottiselta kuulostavia nimiä ovat pumapulipeurahiiru (*Peromyscus gossypinus*) tai palestiinansokko-

myllikäs (*Nannospalax ehrenbergi*). Nimiä tavaillessa joutuu hieman käyttämään mielikuvitusta apuna hahmottaakseen, miltä eläimet mahtavat oikein näyttää. Kotoisen vaivaishiiren kanssa samassa sukupuun haarassa ovat muun muassa tihurotta (*Nesokia indica*) ja pehmohiiri (*Millardia meltada*). Monia nimiä ei ole vielä virallisesti hyväksytty.

Eipä ollut helppoa ennenkään. Aikoinaan jo jyrsijöiden lahkon nimeämisessä on ollut monia vaihtoehtoja. Ehdotettuja nimityksiä ovat olleet karruttajat, naktajat, nävertäjät, järsijät ja jyrsiäiset. Lopulta päätettiin, että tätä laukoa kutsutaan jyrsijöiksi.

Kaikki eivät käytä niitäkään nimiä, jotka ovat jo aikojen saatossa jollain tavalla vakiintuneet. Vanhoja kansankielisiä nimiä kuulee edelleen, kun keskustelelee eri alueilla asuvien ihmisten kanssa. Vesimyyrä on hyvinkin yleisesti vesirottatai iso ojamyyrä. Piisamia kutsutaan myös vesirottaksi. Pienempi ojamyyrä taas on peltomyyrä. Jykevänkokoista lapinmyyrää kutsutaan pohjoisessa rotaksi ja puussa taitavasti kiipeilevää punamyyrää oravahiireksi. Päästäisillä on paljon kutsumanimiä. Nokkahiiri on edelleen käytössä, samoin supiainen. Karjapiekkoo on harvinaisempi nimi päästäisille. Karjalassa kontiaisesta, eli entisestä maamyyrästä, on käytetty nimeä maakontio. Siellä on siis osittain osattu ennakoida nimien tulevaisuutta.

Kontiaisen vanha nimi on maamyyrä, ja sitä nimeä monet ihmiset vieläkin käyttävät. Uusien nimien omaksuminen ei ole ihan helppoa.

MONENLAISTA NIMITTELYÄ

Ihmiset ovat käyttäneet melkoisen paljon mielikuvitusta arvostellessaan toisiaan pikkunisäkkäiden nimillä. Monet nimitykset eivät mairittele kohdettaan. Niissä on enemmänkin negatiivinen leima, tosin onneksi on poikkeuksiakin.

Jos hiemankin epäilee tai pelkää tuntematonta, saa herkästi kuulla olevansa hiiri tai hiirulainen. Ujohko muiden seurasta vetäytyvä henkilö on tylästi nimetty harmaaksi pieneksi hiireksi, joka vain kyhjöttää nurkassa ja jota kukaan ei huomaa: ”Se on sellainen hiirulainen.”

Epäreilua ja epäilyttävää ihmistä taas on usein luonnehdittu rotaksi tai rottamaiseksi. Rottamaisen maineen saa myös, jos vaikkapa pelaa sääntöjen rajamailla ja hieman niiden ulkopuolellakin. Joskus kellarikerroksissa asuvan ihmisen nimeenkin liitetään etuliitteeksi rotta: ”Ai, Rotta-Ile. Se bunkkaa siellä klit-sussa.”

Jos joku harjoittaa salassa jotain vahingollista toimintaa, kertoo tarinoita, jotka saavat ihmiset vastakkain, tai yrittää manipuloida muita, se liitetään myyrän puuhiin: ”Se tekee sellaista myyräntyötä. Saamarin riidankylväjä.”

Toisaalta pikkunisäkkäiden nimillä voidaan kuvata myös joitain ihmisen ominaisuuksia, jotka eivät ole yhtä negatiivisia. Tunnetuin lienee lähes jokaisella työpaikalla möyrivä todellinen työn sankari: työmyyrä. Tämä nimitys tosin hieman hämää, koska sen alkuperä on ruotsin kielessä. *Myra* tarkoittaa muura-haista, jotka tunnetusti ovat ahkeria. Suomessa se on kääntynyt myyräksi. Mutta voidaan meilläkin esimerkiksi ahkeraa puutarhan kaivajaa verrata maamyyrään eli kontiaiseen: ”Sehän myllertää kuin maamyyrä!”

Keräilijää eli hamstraajaa kutsutaan hamsteriksi. Koska Suomessa ei ole hamstereita, meillä sanonnan pitäisi kuulua: ”Se kerää varastojaan kuin joku metsähiiri.”

Joskus hurjan urheilusuorituksen jälkeen pulssi hikkaa kuin päästäisellä, ja toisinaan pitkänaamaisia ihmisiä on kuvattu päästäisnaamoiksi. Toimittajia on sitä vastoin haukuttu sopuleiksi, koska toimittajat piirittävät haastateltavia laumoina. Se on huono vertaus, koska sopulit eivät ole varsinaisesti laumaeläimiä. Ja tietysti monille on tuttu ajatus siitä, miten rotat jättävät uppoavan laivan.

HIIRET JA MYYRÄT IHMISTEN JA PAIKKOJEN NIMISSÄ

Suomessa on useita hiiriin liittyviä katuosoitteita: Hiirenkuja, Hiirenpolku, Hiirentie, Hiirikatu, Hiirikuja, Hiiripolku ja Hiiritie. Myyräkin esiintyy katuosoitteissa monesti: Jonni Myyrän tie, Myyräkatu, Myyräkuja, Myyränkatu, Myyränkuja, Myyränpolku, Myyräntie, Myyräpolku, Myyrätie ja Myyrävägen. Sopuli on sekin saanut omat katunsa, kujansa ja tiensä ympäri Suomea, ja päästäisillä on omat polkunsä ja tiensä ja kontiaisilla katunsa. Eli pikkunisäkkäisiin liittyviä teiden nimiä käytetään yleisesti. Kukaan ei kuitenkaan ilmeisesti asu Rottakadulla.

Hiiri ja myyrä esiintyvät myös paikannimissä, eivät kuitenkaan yhtä yleisesti kuin katujen nimissä. Kyliä, kaupunginosia, saaria ja taloja on nimetty Hiiriksi ja Myyriksi. Ehkä ne viittaavat alueella asuneisiin ihmisiin, heidän sukunimiinsä ja sukuihinsa, mutta nimillä voi olla muitakin alkuperiä. Sen sijaan hiireen viittaavia jokia, lampia, järviä ja vaaroja on nimetty melko runsaasti.

Hiiri ja myyrä ovat käytössä myös ihmisten sukuniminä. Suomessa on myös muutamia Rotta-sukunimisiä henkilöitä. Vuoden 1970 tilastojen mukaan Suomessa asui yli 400 Hiiri-nimistä kansalaista, mutta tämän jälkeen nimi harvinaistui. Vuonna 2022 heitä oli 171. Vuonna 1970 arveltiin Myyrä-sukunimisiä henkilöitä olleen lähes 450. Hiirien tapaan Myyrät vähenivät, ja vuonna 2022 heitä oli 296 – eli Myyrät pääsivät Hiiriin nähden niskan päälle. Nykyään Sopuli on hyväksytty Suomessa etunimeksi. Saa nähdä, millaisen vastaanoton se saa.

Arvovaltaisten olympiamitalistiemme joukossa on edustettuina henkilöitä, joilla on pikkunisäkkäisiin viittaava nimi. Savitaipaleella syntynyt Jonni Myyrä voitti keihäänheitossa kultaa 1920 Antwerpenissa ja 1924 Pariisissa, ja Suomen naisten jääkiekkomaajoukkueen kapteeni Jenni Hiirikoski on kolminkertainen olympiaproneksimitalisti.

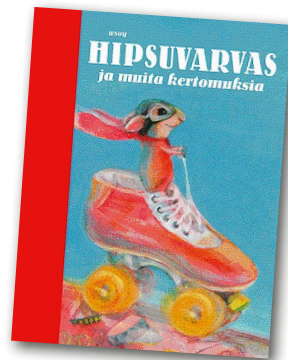
PIKKUNISÄKKÄÄT KULTTUURISSA

Pikkunisäkkäät ovat esiintyneet monissa erilaisissa rooleissa niin kirjallisuudessa, musiikissa, animaatioissa, elokuvissa kuin sarjakuvissa. Monissa teoksissa hiiret ja myyrät kuvataan ehkä yllättävästikin aika sympaattisiksi ja älykkäiksi eläimiksi. Ne eivät olekaan pelkkiä tuholaisia ja nakertajia, vaan enemmänkin sankareita. Hiiret ja myyrät osaavat ratkoa ongelmia, ne ovat älykkäitä, viekkaita ja ovelia – ihan kuin niillä olisi suoranaisia taikavoimia. Monissa vankilaiheisten elokuvien kohtauksissa hiirten avulla kuvataan myös inhimillisyyttä. Vangeilla on lemmikkeinä hiiriä, joihin he kiintyvät ja joita he hoivaavat. Näin mahdollisesti on myös todellisessa elämässä. Rotta sen sijaan ei ole yleensä saanut samanlaista sankariviittaa harteilleen kuin pienemmät kaverinsa. Rotta on enimmäkseen ”pahis” ja kieromman oloinen veijari kuin hiiret tai myyrät.

Tšekkiläinen Krtek eli Myyrä on yksi suosituimmista pikkunisäkkäshahmoista. Se on kuvittaja Zdeněk Milerin luoma animaatiohahmo. Krtek sai alkunsa jo vuonna 1956, kun Mileriltä tilattiin lapsille opetuselokuva. *Kuinka myyrä sai housut* ilmestyi 1957.

Itse asiassa Myyrä on pieni ja iloinen kontiainen. Se tutustuu mielellään uusiin asioihin ja puhuu vähän, mutta ilmaisee itseään huudahduksin, nauramalla ja itkemällä. Myyrä on kekseliäs ja tunteellinen, ja se on luonteeltaan myös luonnonsuojelullinen. Sympaattisella ja uteliaalla olemuksellaan se on valloittanut lukijansa ja katsojansa, ja siitä on tehty elokuvia, kirjoja, paitoja ja kaikenlaisia tuotteita vaikka kuinka paljon.

Kirjallisuuden pikkunisäkkäistä tulevat mieleen vaikkapa John Steinbeckin romaani *Hiiriä ja ihmisiä*, Philip Pullmanin lastenromaani *Olin rotta! ... Eli punaiset kengät*, Harry Harrisonin scifikirjasarja *Ruostumaton teräsrotta*, Anne Kanton *Rottien pyhimys* ja Päivi Suoveden runokirja *Piisami puussa*. Kirsi Kunnaksen runo vanhasta Jaakko Vaakko vesirotaasta lienee sekini monille tuttu. *Kaislikossa suhisee* on puolestaan skotlantilaisen Kenneth Grahamen kirjoittama lastenkirja, jossa vesirota, maamyyrä, mäyrä ja rupikonna seikkailevat Englannin maaseudulla 1900-luvun alkuvuosina. Helmi Krohnin suomentamia Hipsuvarvas-hiiren seikkailuja on myös moni lukenut. Douglas Adamsin klassikkokirjasarjassa *Linnunradan käsikirja liftareille* kritisoidaan ihmisen käsitystä itsestään luomakunnan kruununana. Kirjassa paljastuu, että hiiret ja delfiinit ovat selvästi ihmistä kehittyneempiä lajeja ja oikeasti maapallo on hiirten tilaama koelaboratorio, jossa koe-eläiminä ovat ihmiset.

Näyttävästi kuvitettu teos kertoo pikkunisäkkäiden merkityksestä ekosysteemissä ja tarjoaa huimasti tietoa eri lajien erityispiirteistä.

Pikkunisäkkäiden monimuotoinen joukko muodostaa valtaosan Suomen nisäkäslajistosta. Meillä elää yhteensä 26 pikkunisäkkääksi luokiteltavaa lajia, joista osa on hyönteissyöjiä ja osa jyrsijöitä.

Vaikka pikkunisäkkäät ovat kooltaan pieniä, niiden merkitys Suomen luonnossa on suuri. Ilman niitä monet petoeläimet olisivat pulassa, ja ne ovat avainasemassa myös luonnon monimuotoisuuden ja tasapainon ylläpitäjinä. Rotat, myyrät ja hiiret ovat tarjonneet myös haasteita ihmisten elämään niin metsä-, viljelys- ja varastotuhojen aiheuttajina kuin erilaisten tautien levittäjinä.

Onko myrkyllisen vesipäästäisen purema vaarallinen ihmiselle? Miksi metsäsopuleista vain neljännes on uroksia? Osaavatko kontiaiset uida, mihin piisamit katosivat ja levittääkö vain metsämyyrä myyräkuumetta? Ovatko punamyyrät ja vaivaishiiret taitavia kiipeilijöitä? Entä tekevätkö tunturisopulit 40 vuoden välein joukkoitsemurhia vai lähtevätkö ne vaeltamaan, koska eivät halua nähdä muita sopuleita?

Suomen pikkunisäkkäät vastaa näihin ja moniin muihin kiperiin ja kiehtoviin kysymyksiin. Samalla kerrotaan myös hauskoista kohtaamisista pikkunisäkkäiden kanssa.

www.tammi.fi

58.11

ISBN 978-952-04-6400-4

Kannen kuvat:
Juha Laaksonen
Kansi: Vitale Ay